

Ways of increasing the investment activity of enterprises in the economy

Olim ASTANAKULOV¹, Khurshid ASATULLAEV²

International Islamic Academy of Uzbekistan
Tashkent Financial Institute

ARTICLE INFO

Article history:

Received March 2021

Received in revised form

20 March 2021

Accepted 15 April 2021

Available online

20 May 2021

Keywords:

investment,
investment activity of enterprises,
investment activity,
globalization,
investment attractiveness,
investment environment,
foreign investment,
foreign capital inflow,
investment project,
investment climate.

ABSTRACT

In the context of the formation of a modern market economy and the ongoing economic pandemic of the coronavirus, the state pays special attention to investments in increasing the economic activity of enterprises in various sectors of the economy and the socio-economic development of regional economies. The state is implementing a number of national projects to support the digitalization of industrial enterprises, aimed at increasing their productivity. However, the issues of investment policy based on the introduction of modern technologies to increase the economic activity and competitiveness of enterprises remain unresolved. The article is devoted to the analysis of aspects of investment attractiveness and the process of its assessment in increasing the investment activity of enterprises, as well as structural changes in the country's investment policy, which will be implemented in the future.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Иқтисодиётда корхоналар инвестициявий фаоллигини ошириш йўллари

АННОТАЦИЯ

Замонавий бозор иқтисодиётини шакллантириш ва ҳозирда давом этаётган коронавирус иқтисодий пандемияси шароитида давлат томонидан иқтисодиёт тармоқларида фаолият кўрсатаётган корхоналар иқтисодий фаоллигини оширишда ҳамда худудлар иқтисодиётини ижтимоий-иктисодий ривожлантиришда

Калиг сўзлар:

инвестиция,
корхона инвестиция
фаолияти,
инвестициявий фаоллик,
глобализация,

¹ Doctor of Economics, Associate Professor, International Islamic Academy of Uzbekistan. Tashkent, Uzbekistan.

² Candidate of Economic Sciences, Professor, Tashkent Financial Institute. Tashkent, Uzbekistan.

E-mail: Asatullayev75@mail.ru.

инвестиция жозибадорлиги, инвестиция муҳити, хорижий инвестиция, хорижий капитал қўйилма, инвестиция лойиҳаси, инвестиция иқлими.

инвестицияларга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Давлат томонидан саноат корхоналарини рақамлаштириш, уларда меҳнат унумдорлигини оширишга қаратилган қатор қўллаб-қувватлаш бўйича миллий лойиҳалар амалга оширилмоқда. Лекин, замонавий техника-технологияларни киритишга асосланган инвестиция сиёсати корхоналар иқтисодий фаоллиги ва рақобатбардошлигини оширишда ҳали ҳал қилинмаган муаммолар мавжуд. Мақолада корхоналар инвестициявий фаоллигини оширишдаги инвестиция жозибадорлик жиҳатлари ва уни баҳолаш жараёнлари ҳамда мамлакатнинг келгусида амалга оширилиши мўлжалланган инвестиция сиёсатидаги таркибий ўзгаришлар тахлилига бағишлиланган.

Пути повышения инвестиционной активности предприятий в экономике

Аннотация

Ключевые слова:

инвестиция, инвестиционная деятельность предприятий, инвестиционная активность, глобализация, инвестиционная привлекательность, инвестиционная среда, иностранные инвестиции, приток иностранного капитала, инвестиционный проект, инвестиционный климат.

В условиях формирования современной рыночной экономики и продолжающейся экономической пандемии коронавируса государство уделяет особое внимание инвестициям в повышение экономической активности предприятий различных секторов экономики и социально-экономическое развитие региональных экономик. Государство реализует ряд национальных проектов по поддержке цифровизации промышленных предприятий, направленных на повышение их производительности. Однако остаются нерешенными вопросы инвестиционной политики, основанной на внедрении современных технологий для повышения экономической активности и конкурентоспособности предприятий. Статья посвящена анализу аспектов инвестиционной привлекательности и процессу ее оценки в повышении инвестиционной активности предприятий, а также структурным изменениям в инвестиционной политике страны, которые будут реализованы в будущем.

Бугунги кунда мамлакатимизнинг самарали ижтимоий-иқтисодий ривожланиши учун инвестиция бозорини фаол шакллантириш корхоналарнинг инвестициявий жозибадорлиги даражасини ошириш, халқаро молиявий оқимлар билан ўзаро муносабатларнинг интеграциялашган тизимини яратиш муҳим аҳамият касб этади. Мамлакатнинг инвестициявий фаоллигини кучайтирадиган асосий омил – бу ҳар бир хўжалик юритувчи субъектлар даражасидаги инвестиция фаолиятининг ҳажми ва таркибий тузилиши ҳисобланади.

2020 йил дунё мамлакатлари учун оғир синов йили бўлди. Иқтисодий пандемия оқибатида 1930 йилларда ва 2007–2009 йилларда кузатилган “Буюк рецессия” инқирозидан тубдан фарқ қилиб, 2019 йилда бошланган “COVID-19” коронавирус билан оммавий касалланиши давлат иқтисодий сиёсатини юритишида муҳим хавф

туғдирди. Ахоли саломатлиги билан боғлиқ бўлган хавфнинг юзага келиши, алоқаларнинг чекланиши, вақтинчалик иш жойларини йўқотишлар ва корхоналар ўртасида пул оқимларининг қисқариши, ишсизликнинг ошиб кетиши каби муаммолар кўпчилик мамлакатлар иқтисодиётiga жиддий таъсир кўрсатди [3. Р. 4].

Бундай жараёнларни юмшатиш иқтисодиётда инвестициявий фаолликни шакллантириш бевосита хўжалик юритувчи субъектларнинг жозибадорлигига сезиларли таъсир кўрсатувчи омиллар сифатидаги молиявий ресурсларни жалб қилишнинг замонавий манбалари ва ҳажмига катта эътибор қаратишни талаб қиласди. Айнан мазкур манбалар корхоналарнинг инвестициявий жозибадорлигини белгилаб беради.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёев таъкидлаб ўтганларидек, "...инвестициялар жалб қилиш борасидаги ишларнинг самарадорлиги, бу соҳадаги муаммолар, тўсиқ ва ғовларни бартараф этиш, инвестициявий муҳитни яхшилаш бўйича тегишли идораларнинг масъулиятини ошириш чораларини кўриши мақсадга мувофиқ бўлади" [2, 122–123]. Шунингдек, ҳозирги кунда иқтисодий пандемия шароитида "иктисодий ўсишга, аввало, рақобатдош саноат занжирларини яратиш ҳамда бундай лойиҳаларга инвестицияларни кўпайтириш орқали эришилади" [1, 76].

Мамлакатимиз иқтисодиётининг турли соҳаларига қўйилган капитал қўйилмалар амалий жиҳатдан қаралганда инновацион соҳани ривожланишига сабаб бўла олмайди, балки мазкур соҳаларга зарурият туғилганда ва шу соҳани янада ривожлантириш учун жалб этилади. Жалб этилаётган инвестиция лойиҳалари инвесторлар ва хўжалик юритувчи субъектларнинг манфаатларига бозор талабларини ҳисобга олган ҳолда мос келиши керак бўлади.

Жаҳон ҳамжамиятида глобализация жараёни кечмоқда. Глобализация жараёнига қўшилиш бу дунёning етакчи давлатлари билан ҳамкорликда бўлиш, иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий соҳадаги давлат сиёсатининг ўзаро манфаатли асосда бу давлатлар сиёсатига мос келишидир. Шу нуқтаи-назардан Ўзбекистон жаҳон ҳамжамияти олдида бугунги кунда ўзининг ижтимоий-иктисодий ривожланиш даражаси, дунё харитасида географик жойланиши, табиий ресурсларининг таркиби ва захираси, ҳукумат олиб бораётган инвестиция сиёсати ва бошқалар билан муҳим роль ўйнайди. Бу эса, ўз навбатида, хорижий инвестицияларнинг кириб келиши учун қулай инвестиция муҳити барпо этиш заруриятини кўрсатади.

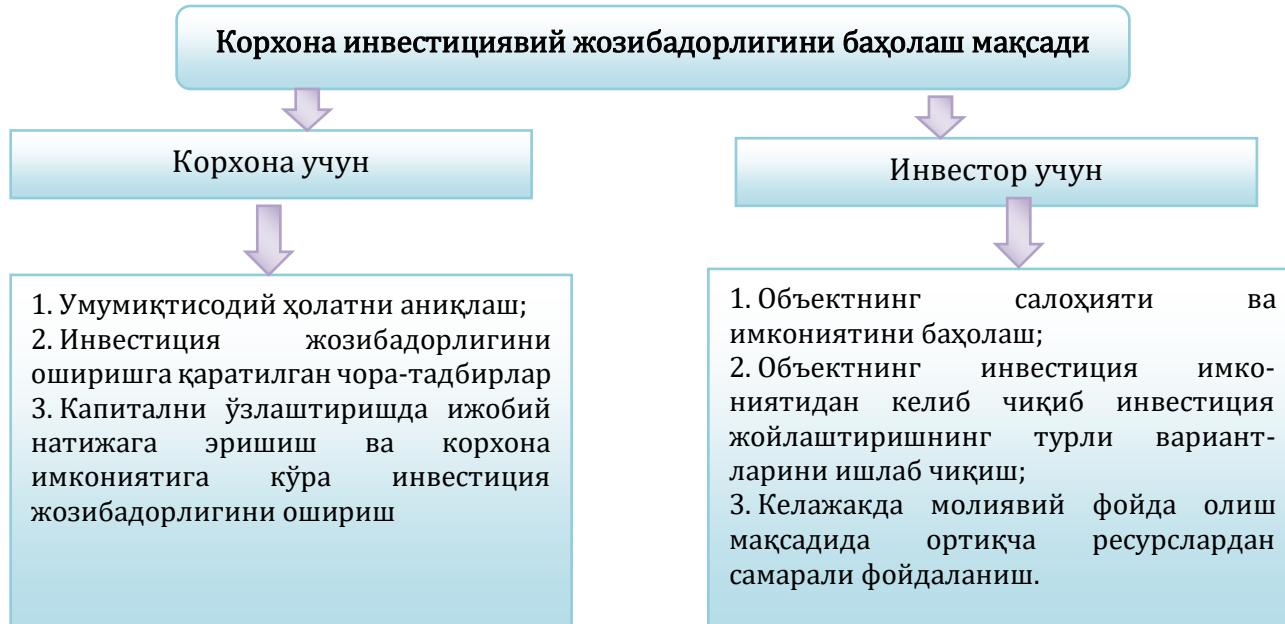
Мамлакатнинг иқтисодий ривожланиш даражаси, инвестиция фаоллигининг ўсиш суръатлари инвестиция муҳитига кўп жиҳатдан боғлиқдир. Хорижий инвестицияларни республика иқтисодиётига жалб этиш учун зарурӣ шарт-шароитлар яратилиши муҳимдир, у, қачонки, қайси мамлакатда иқтисодий, сиёсий, ижтимоий ва ҳуқуқий шарт-шароитлар мавжуд (ижобий) бўлсагина ўша давлат иқтисодиётига қўйилиши мумкин[10. Б. 17].

Инвестиция муҳитининг ҳолатини инвестиция фаолиятини амалга оширишнинг мақсадга мувофиқлиги ва жозибадорлигини аниқлайдиган иқтисодий, ижтимоий, ташкилий, ҳуқуқий, сиёсий, экологик ва бошқа шарт-шароитларнинг умумлаштирувчи хусусиятлари белгилаб беради. Инвестиция муҳитини яратиш, миллий иқтисодиёт ёки унинг маълум бир худудига киритиладиган инвестицияларнинг самарадорлиги ва хавфсизлигини

таъминлашга қаратилган иқтисодий, ижтимоий, сиёсий, ташкилий-хуқуқий, экологик, маданий ва бошқа шарт-шароитлар мажмуаси тушунилади. У муайян худудга инвестициялар киритишнинг мақсадга мувофиқлиги ва жозибадорлигини белгилайдиган шарт-шароитларнинг мавжуд ижобий ва салбий томонларини англатади.

Амалий ҳаётда чет эл инвесторлари бирор мамлакат иқтисодиётiga инвестицияларини киритиши билан боғлиқ бўлган қарорларни қабул қилиши учун ўша мамлакатнинг бизнесни ташкил этиш ва уни юритиш учун шарт-шароитлари, инвестициявий муҳитни соғломлаштириш бўйича олиб бораётган ижтимоий-иқтисодий сиёсати, хусусан, хорижий копманияларнинг ҳеч қандай монеликсиз кириб келиши, фаолият олиб бориши учун эркин иқтисодий ва маҳсус зоналарнинг ташкил этилгани, солиқ ва бошқа молиявий имтиёзларнинг мавжудлигига эътибор қаратишади.

Корхоналарнинг тараққиёти ва ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлган кўрсаткичларнинг ўсиш суръатлари бевосита инвестиция фаолияти билан узвий боғлиқ. Маълумки, инвестицияларни жалб қилиш молиялаштири-лаётган обьектнинг инвестициявий жозибадорлигига ҳам боғлиқ бўлади. Корхона инвестициявий жозибадорлигини баҳолаш инвестор ёки корхона буюртмачилари талабига мувофиқ амалга оширилади. 1-расмда ҳар бир буюрмачининг мақсади кўрсатиб берилган. Агар баҳолаш хуносасининг натижасига кўра инвестор ва корхона манфаатига мос келса ҳамда жараён самарали ҳисобланса, демак инвестициявий фаолият самарали ҳисобланади.

1-расм. Буюртмачилар талабига асосан инвестиция жозибадорлигини баҳолаш
[4. Р. 14; 5. Р. 3; 6. С.148; 7. С. 3]

Корхона инвестициявий жозибадорлигига корхона келажакда белгилаган тараққиётнинг устувор йўналишлари, корхона тараққиёт ривожланиши, маркетинг

тадқиқотларини юқори самарадорлиги, молия-хўжалик фаолиятининг натижадорлиги, инвестициявий ресурслардан фойдаланиш самарадорлиги қаби омиллар таъсир этади.

2-расм. Корхона инвестиция жозибадорлигига таъсир этувчи омиллар
[7, 37; 8. С. 32]

Юқорида кўрсатилган омиллар корхона инвестициявий жозибадорлигига таъсир кўрсатади. Республика реал сектор иқтисодиётига ички ва ташқи инвестицияларни жалб қилиш муаммоси анча муҳим масалалар сирасига киради. Агар 2011-2020 йиллардаги маълумотларига эътиборимизни қаратадиган бўлсақ, корхона ва аҳоли маблағлари кескин пасайган, жумладан мазкур кўрсаткич салмоғи 2011 йилда 50,2 фоизни ташкил этган бўлса, 2015-2016 йилларда ўсиш тенденцияси кузатилган, яъни мос равишда 55,7 ва 53,2 фоизга ўсган.

Лекин, 2017-2020 йилларда кескин пасайиб 43,9 фоиздан 25,7 фоизга кескин тушиб кетган. Жалб қилинган республика бюджети маблағлари эса 2011-2020 йилларда ўсиш тенденцияси кузатилган, 2011 йилда республика бюджети маблағлари 25,1 фоизни ташкил этган бўлса, 2015-2016 йилларда пасайиш тамоили кузатилган, яъни мос равишда 24-21,8 фоизга пасайган. 2017-2020 йиллардан республика бюджети маблағлари ўшиш тамоилига эга бўлган, яъни мос равишда 26 фоиздан 42,9 фоизга ўсган. Жалб қилинган нобюджет фонд маблағлари эса 2011-2020 йиллар оралиғида 7,1 фоиздан мос равишда 10,8 фоизга ошган.

Мамлакатимизда инвестициявий муҳит жозибадорлигини ошириш мақсадида 2020 йил 28 декабрда “Ўзбекистон Республикасининг 2021-2023 йилларга мўлжалланган инвестиция дастурини амалга ошириш чора тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4937-сонли қарори қабул қилинди. Мазкур қарордан кўзланган мақсад республикада хом-ашё базасини кенгайтириш ва уни қайта ишлишни чуқурлаштириш, юқори қўшилган қийматли рақобатбардош тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмларини ошириш, иқтисодиёт тармоқларига тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ва юқори технологияларни кенг жалб қилиш, инвестиция

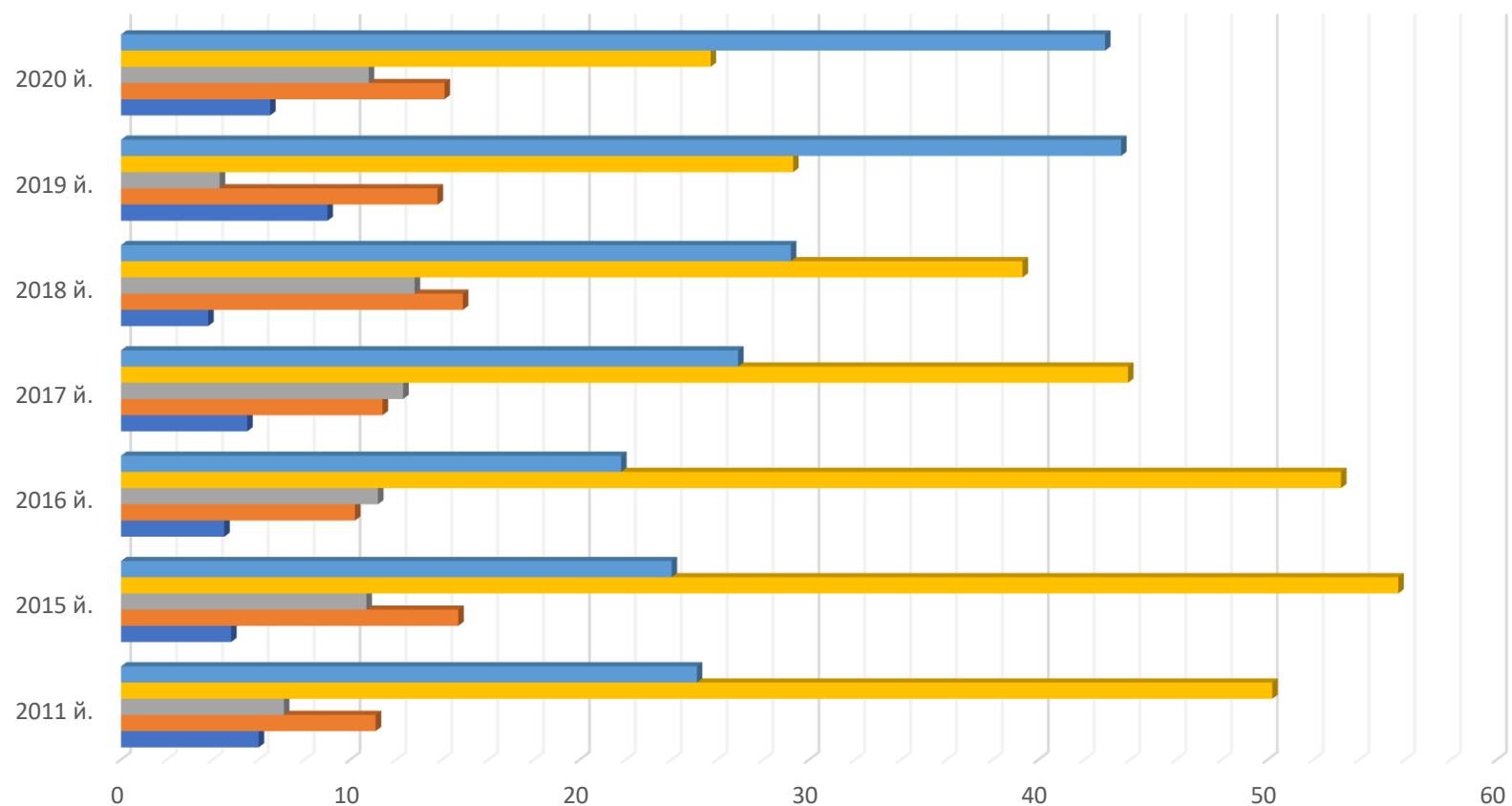
лойиҳаларининг ижтимоий-иктисодий самарадорлигини таъминлаш, шу асосда юқори даромадли иш ўринларини яратиш ҳамда худудларни жадал ижтимоий-иктисодий ривожлантиришдан иборат [13. С. 7].

Прогноз қилинадиган йиллар тахлилига эътибор қаратадиган бўлсак, 2021–2023 йилларда тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ва кафолатланмаган хорижий инвестициялар 2021 йилда 7661 млрд.сўмдан 2023 йилда 11073 млрд.сўмга ортиши прогноз қилинган. Ўзбекистон Республикаси кафолати остидаги хорижий кредитлар 2021 йилда 3908 млн. АҚШ долларидан 2023 йилда 3450 млн.АҚШ долларга жалб қилиниши прогноз қилинган.

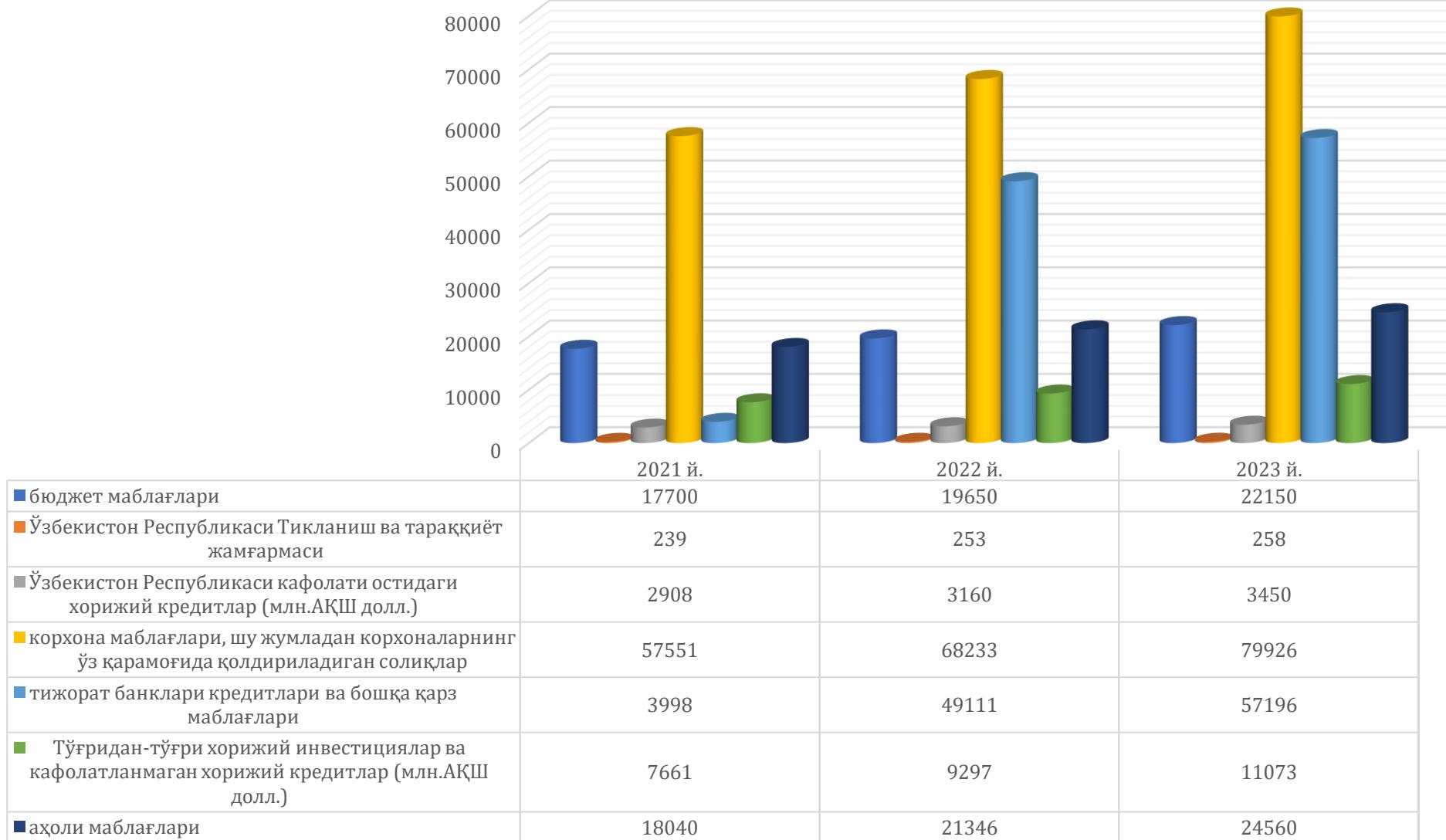
“Ўзбекистон Республикасининг 2021–2023 йилларга мўлжалланган инвестиция дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 28 декабрдаги ПҚ-4937-сон қарорида саноат ва унинг базавий тармоқларини ҳамда кооперация алоқаларини ривожлантириш мақсадида “Ўзбекнефтгаз” АЖ, “Ўзтрансгаз” АЖ, “Худудгазтаъминот” АЖ, “Иссиқлик электр станциялари” АЖ, “Ўзбекистон миллий электр тармоқлари” АЖ, “Худудий электр тармоқлари” АЖ, “Ўзбекгидроэнерго” АЖ, “Навоий КМК” ДК, “Олмалиқ КМК” АЖ, “Ўзкимёсаноат” АЖ, “Ўзметкомбинат” АЖ, “Ўзавтосаноат” АЖ, “Ўзэлтехсаноат” уюшмаси, “Ўзтўқимачиликсаноат” уюшмаси, “Ўзбекипаксаноат” уюшмасига 2021–2023 йилларда тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар, кафолатланмаган хорижий кредитлар ва давлат кафолати остидаги хорижий кредит маблағлари ажратилиши прогноз қилинган.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Хулоса ўрнида ва олиб борилган тахлиллар шуни кўрсатадики, ривожланган мамлакатларнинг амалий тажрибаси ҳамда корхоналар инвестициявий фаоллигини оширишга қаратилган устувор йўналишлари ўрганиш ҳамда шунга мувофиқ стратегик қарорларни қабул қилишни тақозо этади. Айниқса иктисодий пандемия даврида корхоналар инвестициявий фаоллигини оширишда ва уларни иктисодий фаоллигига таъсир этувчи омилларни мукаммал тахлил қилиш орқали жалб этиш мақсадга мувофиқдир. Иккинчидан, корхоналар иктисодий ривожланишини таъминлаш йўлида мамлакатнинг инвестициявий муҳитини соғломлаштириш борасида қабул қилган қонунларни тахлил қилиш ҳамда мазкур қонунларни айнан корхона инвестиция самарадорлигини таъминлаш бўйича қўшимча ўзгартиришларни киритиш. Учинчидан, тадқиқот қилинган хориж тажрибаларини мамлакатнинг ўзига хос хусусиятларини инобатга олган ҳолда татбиқ этиш таваккалчиликни пасайтиришга ва мавхумликни олдини олинишига ҳамда юқори самарадорликни таъминлашга олиб келади.

3-расм. Ўзбекистонда 2011–2020 йилларда марказлашмаган молиялаштириш манбалари ҳисобидан инвестициялар таркибининг ўзгариш суръатлари [14]

4-расм. 2021– 2023 йилларда капитал қўйилмаларни ўзлаштириш бўйича йиғма прогноз параметрлар (млрд.сўм) жорий нархларда [13. Б. 9]

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РҮЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2020 йил 29 декабрь. <https://president.uz/uz/lists/view/4057>.
2. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Тошкент: «Ўзбекистон» НМИУ, 2017.
3. Abe C. Dunn, Kyle K. Hood, Alexander Driessen, Measuring the Effects of the COVID-19 Pandemic on Consumer Spending Using Card Transaction Data, Bureau of Economic Analysis (BEA), BEA Working Paper Series, WP2020-5, April 24, 2020.
4. Astanakulov O.T., Raximov M.Yu., Kalandarova N.N. Analysis of the investment program of the analytical cycle at the enterprise for the development of the company's entrepreneurial activity. Academy of Entrepreneurship Journal, Special Issue 3; Том 26, (2020): 1-7.
5. Astanakulov O., Asatullaev K., Saidsaidaxmedova N., & Ergashev O. (2019). Strategic Support for Accounting for the Investment Process in the Innovation Industry. Journal of Advanced Research In Law And Economics, 10(6), 1877-1883. Retrieved from <https://journals.aserspublishing.eu/jarle/article/view/4977>.
6. Astanakulov O.T., Kuchkovskaya N.V., Bataeva P. S., Khokhlova N.I., & Calesci M. (2019). Providing Innovative Processes in the Economic Development of the Russian Regions. Space and Culture, India, 7(2), 125–142. <https://doi.org/10.20896/saci.v7i2.456>.
7. Астанакулов О.Т. Анализ методов оценки рисков инвестиционной деятельности предприятия // Экономика: вчера, сегодня, завтра. 2019. Том 9. № 5А. С. 176–186.
8. Астанакулов О.Т. Инвестиционная деятельность предприятия как объект экономического анализа // Аудит и финансовый анализ. 2020. №1. – С. 132–137. 10.38097/AFA.2020.81.75.018.
9. Астанакулов О.Т. Методология оценки финансовой устойчивости предприятия на основе систем оценки инвестиционной деятельности // Азимут научных исследований: экономика и управление. 2019. Т. 8. № 4 (29). С. 69-73.
10. Мустафакулов Ш.И. Инвестицион мұхит жозибадорлиги. Илмий-амалий қўлланма. –Тошкент: Baktria press, 2017. – Б. 320.
11. Вахабов А.В., Хажибакиев Ш.Х., Муминов Н.Г. Хорижий инвестициялар. Ўқув қўлланма. – Т.: «Молия», 2010. – Б. 153.
12. Фозибеков Д.Ғ., Носиров Э.И. Ўзбекистон иқтисодиётига хорижий инвестицияларни жалб қилиш. Рисола. – Т.: «Иқтисод-молия», 2007. – Б. 92.
13. Қонун хужжатлари маълумотлари миллий базаси, 29.12.2020 й., 07/20/4937/1672-сон.
14. www.stat.uz Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси.